

# Короядите - опасни насекомни вредители

Проф. Георги ЦАНКОВ

*Короядите са насекомни вредители, които се развиват под кората на дърветата, откъдето идва и тяхното име. Те са известни като вторични насекомни вредители, т.е. нападат само отслабени или изсъхващи вече дървета и ускоряват тяхното загиване и разрушаване. Това определение в голяма степен е вярно, но не изцяло. Вярно е, когато в насаждението повалените и пречупените дървета са единични, и под тяхната кора се развиват тези вредители. В тях те поддържат т.нар. железен запас на численост, известен за всеки насекомен вредител в горската биоценоза. Но короядите масово се размножават в случаите, когато на по-голяма площ в гората се появи ветровал, ветролом, снеговал или снеголом. След като се развият в пречупената дървесина, короядите нападат и здравите стоящи дървета. При възникването на първите корояди здравото дърво се стреми да се защитава, като отделя смола, с която блокира възлизащия се насекомен вредител. Но едновременно с това дървото отслабва и по-късно възлизащите се корояди вече могат успешно да се развият в него. Така короядите от вторични се превръщат в първични насекомни вредители, които нападат здравите дървета.*

## РАЗВИТИЕ НА КОРОЯДИТЕ

Короядите са малки бръмбарчета, които обикновено презимуват като възрастни. През пролетта летят и мъжките се възпроизвеждат в кората на дърветата, където приготвят брачната камерка. Там идват и женските, които след копулацията гризат своя майчин ход, отстраняват на който снасят яйцата. От яйцата се излюпват ларви, които

гризат ларвни ходове. В края на хода си ларвата какавидира и през излязъл отвор излиза новият корояд. Възрастните корояди и ларвите се хранят с ликовата част на кората и в същото време прегризват проводящата ликова тъкан. Вследствие на това дървото изсъхва. Отделните видове корояди за една година могат да дадат две до три поколения. Една част от женските

корояди, след като снесат определено количество яйца, напускат своя майчин ход и правят нов, където дават т.нар. сестринско поколение.

## ВЪНШНИ ПРИЗНАЦИ НА НАПАДНАТИТЕ ОТ КОРОЯД ДЪРВЕТА

Скоро след като дървото бива нападнато от корояди и неговата проводяща тъкан е прекъсната, то започва да дава признаци на засъхване. По иглолистните, по-специално по белия бор и смърча, се появява посивяване на короната. По-късно короната пожълтява и накрая иглиците на нападнатите дървета стават червени. Това са признаци, които се наблюдават преди от нападнатите дървета да са излетели короядите. Ако в този период дърветата се отсекаят и извозят галеч от насаждението, короядният запас в насаждението може значително да намалее. Оставянето на нападнатите дървета в насаждението позволява короядите да излетят от тях и да атакуват нови стоящи дървета. В самото насаждение короядите нападат отделни отслабени дървета, а по-често заселват група отслабени дървета, в резултат на което се получават т.нар. короядни петна.

## УВЕЛИЧАВАНЕ НА ЧИСЛЕНОСТА НА ПОПУЛАЦИЯТА

Намиращите се в насаждението корояди се възпроизвеждат и започват да се размножават в единичните стоящи или повалените дървета. След като развитието завърши, те излизат и се възпроизвеждат в нови все още незаселени дървета. При наличие на голямо количество ветровална или снеговална дървесина, короядите масово и бързо я заселват. На следващата година те излизат от повалената дървесина и ако липсва нова свежа повалена дървесина, те се възпроизвеждат в дървесина на стоящи по-отслабнали дървета.



## ПО-ГОЛЕМИ ВЕТРОВАЛИ В НАШИТЕ ГОРИ

Един от първите ветровали, които бяха специално проследени у нас, беше този на 31 май 1958 г. в м. Офелиите на Витоша. Повалената гървесина обаче беше много бързо усвоена. Освободената площ беше залесена и не се допусна масово размножаване и развитие на короядите. Вторият, най-голям, ветровал беше наблюдаван в Западните Родопи през 1961 година. Беше повалена гървесината на площ с дължина около 40 км и широчина около 10 км в белоборови и смърчови насаждения. Тогава беше създадена организация за бързо изсичане и оползотворяване на ветровалната маса. Не се допусна масово размножаване на корояда. В пълновете на повалените гървета се размножи големият боров хоботник, срещу който беше организирана успешна борба. Третият ветровал беше наблюдаван през 1964 г. в района на резервата „Парангалица“. От буферната зона беше събрана голяма част от повалената гървесина и каламитетът от корояд затихна. Последният ветровал в района на резервата

„Бистришко бранище“, Природен парк „Витоша“, беше през 2001 година. Той нанесе големи повреди на смърчовите насаждения.

Какво се случи там след това? По Закона за опазването на резерватите не се допуска отсичането и извозването на повалената гървесина. Наличието на около 20 000 м<sup>3</sup> повалена и неизвозена гървесина беше благоприятно условие да се развие короядът типограф. След размножаването му в тази гървесина той се превърна в първичен насекомен вредител и нападна стоящите смърчови гървета в съседните на ветровала насаждения. Така застраши смърчовите насаждения на целия Природен парк „Витоша“.

### БОРБАТА С КОРОЯДА

Опитът от нашата страна и от другите страни показва, че при определени условия короядът се превръща в опасен насекомен вредител, който сериозно може да повреди белоборовите и смърчовите гори. При наличие на голямо количество повалена от сняг или вятър гървесина короядът се превръща от вторичен в опасен първичен насекомен вредител.

За да се намалят загубите, следва бързо да се реагира, като в кратки срокове да се организира изсичането и извозването на повалената гървесина. На второ място, усилията трябва да се насочат към намаляването на короядния запас в насажденията. За целта е особено важно да се следи нападателите гървета да бъдат навреме открити, отсечени и извозени галеч от насаждението - преди от тях да са излетели короядите. След като те излетят, отсичането на гърветата от лесозащитна гледна точка е почти безпредметно.

Като противобойствие при силно размножаване на корояда типограф у нас при опити успешно са използвани феромонови уловки. В други страни (Норвегия, под ръководството на проф. Алф Бакке) за борба с корояда типограф успешно е било организирано използването на 900 000 феромонови уловки.

Добрият мониторинг и вземането на своевременно ефикасни лесовъдски мерки за отсичане и извозване на нападателите гървета в иглолистните гори, преди короядите да са излетели от тях, могат да сведат до минимум загубите.

# Карантинен вредител за горите на Европа (*Aeolesthes sarta*)

Ст.н.с. / ст. д.с.н. Георги ГЕОРГИЕВ - Институт за гората към БАН

Градският сечко, *Aeolesthes sarta* (Solsky) (Coleoptera: Cerambycidae) произхожда от Северен Пакистан и Индия (Западни Хималаи), но е проникнал на запад и север - в Афганистан, Иран, Таджикистан, Киргизия, Туркмения и Узбекистан. В страните от Централна Азия видът е установен за първи път през 1911 г. и от тогава ареалът му непрекъснато се разширява. *A. sarta* не е констатиран в Европа, но е включен в списъка на карантинните видове на Европейската и Средиземноморска организация по защита на растенията (ОЕПР/ЕРРО, 2007). Основание за това е неговата инвазия от Индийския полуостров в Централна Азия и изключителната му вредоспособност.

Имагото на *A. sarta* има удължено тяло с размери до 28-47 милиметра. Мъжките са малко по-дебели от женските. Цветът е тъмно сиво-кафяв, а елитрите са покрити с къси сребристи космици. Върху тях има

две тъмни напречни препаски с неправилна форма (фигурата). Преднегръдът е силно набръчкан. Антените при мъжките са 2.5 пъти по-дълги от тялото, а при женските - по-къси.

Яйцата са бели, овални, с дължина 3-4 милиметра. Повърхността на хориона е гребно гранулирана.

Новоизлюпените ларви са белезникави, с дължина около 4 мм, а възрастните - жълтеникаво-бели, с размери до 60-70 мм. По тялото има редки златисти космици. Главата и устните органи са по-тъмни.

Какавидата е свободна, белезникава, с добре развити крака и навити антени. Достига до 35 мм на дължина.

*A. sarta* е полифаг по множество широколистни видове от различни родове: *Ulmus*, *Populus*, *Salix*, *Platanus*, *Malus*, *Prunus*, *Pyrus*, *Juglans*, *Quercus*, *Betula*, *Fraxinus*, *Acer*, *Morus*, *Gleditsia*, *Robinia*, *Elaeagnus* и др.